

Doktori (PhD) értekezés
szerzői ismertetése

Földesi Ferenc alezredes

A magyar területi katonai igazgatási rendszer fejlődéstörténete 1920-tól a jelenlegi szervezeti rendszer kialakulásáig, valamint egy lehetséges szervezeti felépítése

TUDOMÁNYOS TÉMAVEZETŐ:

Dr. Horváth Csaba alezredes,
CSc., egyetemi docens

1. A tudományos probléma megfogalmazása

A Hadkiegészítő Parancsnokságon végzett munkám, az egyetemi tanulmányaim, valamint az egyetemi diplomamunkám készítésekor végzett kutatásaim során tapasztaltam, hogy a területi katonai igazgatási szervek történetét még nem dolgozták fel teljes részletességgel. A megjelent publikációk, amelyek ezzel a témakörrel foglalkoztak, illetve a katonai igazgatási szervek munkáját bemutatta, mennyiségileg nem volt számottevő, és csak egy-egy szűk területre koncentráltak. Ugyanakkor a területi katonai igazgatási szervek munkáját alapvető fontosságúnak tartom a hadkiegészítési tevékenység végrehajtásában. Így történetük, végrehajtott feladataik feldolgozása, bemutatása jól illeszkedik a hadtörténeti kutatások, egyes katonai szervezetek, illetve egy szakterület történetének feldolgozási sorába. Megítélésem szerint a történeti kutatást alapvetően a HM Hadtörténeti Intézet és Levéltárban fellelhető eredeti iratanyagok feldolgozásával kell és lehet végezni, de nem kerülhetők meg az e témakörben kiadott tanulmányok, könyvek sem.

A Magyar Honvédség hosszú távú átalakításának irányairól szóló 14/2004. (III. 24.) OGY határozat értelmében a hadkiegészítés és toborzás rendszerét az új követelményekhez kell igazítani, és hatékony működéssel biztosítani kell a kellő számú és minőségű utánpótlást. Emellett a magyar közigazgatásban egyre inkább előtérbe kerül a közigazgatás korszerűsítésének, a régiók kialakításának igénye. Kormányhatározat született a „papírnélküli közigazgatás”, az elektronikus ügyintézési koncepció kidolgozására is. A Magyar Honvédség jövőbeni feladatai, felépítése miatt egyre inkább sürgetőbbé vált a területi katonai igazgatási szervek struktúrájának, valamint átalakítási lehetőségeinek vizsgálata, a hatástanulmányok elkészítése.

Figyelemmel az előzőekre, arra a következtetésre jutottam, hogy a területi katonai igazgatási szervek történetét feldolgozva, a feldolgozás során szerzett tapasztalatokat lehet és kell is hasznosítani e szervezetek jövőbeni feladatának, új típusú szervezetének kialakításában.

Összegezve: kutatásaimat a következő területre, problémára koncentráltam:

- ♣ a katonai igazgatás fogalmkörének pontosítása, rendszerezése;
- ♣ a területi katonai igazgatási szervek történetének bemutatása, elsősorban a levéltári kutatások alapján;
- ♣ hasznosítva a kutatás során szerzett tapasztalatokat, felvázolni a területi katonai igazgatási szervek egy lehetséges új, racionálisabb szervezeti felépítését

2. Kutatási célkitűzések:

Kutatómunkám fő céljának a területi katonai igazgatás történetének, szervezeti változásainak, végzett feladatainak hiteles bemutatását, feldolgozását tartom. Ezen belül a következő részcélokat tűztem ki magam elé:

- **értelmezni, pontosítani** a katonai igazgatással kapcsolatos és a kutatási területemhez szorosan kapcsolódó fogalmakat. Ezek közül kiemelten kezelem, tisztázom és egymástól elkülönítetten vizsgálom a következő fogalmakat:

- » honvédelmi igazgatás;
- » katonai igazgatás;
- » katonai közigazgatás;

- **bemutatni** a területi katonai igazgatási szervek szervezeti változásait. Ennek során alapvetően a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeumban fellelhető dokumentumokra támaszkodom. Lehetséges forrásként kezelem az e témában megjelent

publikációkat, a szakterület kutatási eredményeit bemutató doktori értekezéseket, tanulmányokat;

- **megvizsgálni** a területi katonai igazgatási rendszer jelenlegi szervezeti felépítését, állapotát.
- **javaslatot tenni** a területi katonai igazgatási rendszer fejlesztésének irányaira, egy új, racionálisabb szervezeti felépítésének kialakítására;

3. Alkalmazott kutatási módszerek:

Kutatómunkám elsősorban a Hadtörténeti Levéltárban fellelhető és a szak-, a kutatási területre vonatkozó levéltári dokumentumok feldolgozására alapszik. Ezen túl:

- Tanulmányoztam és feldolgoztam a kutatási területre vonatkozó hazai szakirodalmat, jogszabályokat és az állami irányítás egyéb jogi eszközeit.
- Vizsgáltam a kutatási területtel összefüggő szabályozók gyakorlati érvényesülését;
- Saját tapasztalat és szakmai ismeretek alkalmazása.
- a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum a témához kapcsolódó iratanyagának feldolgozása, rendszerezése.
- A témához kapcsolódó konferenciákon való részvétel.
- Rendszeres konzultáció tartása a katonai igazgatás területén dolgozó:
 - ♣ elismert gyakorlati szakemberekkel;
 - ♣ a HM, a HVK Személyügyi Csoportfőnökség, valamint a Hadművelési és Képzési Csoportfőnökség képviselőivel;
 - ♣ a ZMNE Hadtörténelem tanszék;
 - ♣ a ZMNE Haderőszervezési és hadkiegészítési tanszék oktatóival, valamint;
 - ♣ a Hadtudományi Társaság szaktekintélyeivel.

A kutatás során alapvető szempontnak tekintem a hadtudományi kutatómunka alapelveinek maradéktalan érvényesítését. Így az objektivitását, a történeti megközelítést, a tárgyilagosságot, állításaim megalapozott bizonyítását.

4. Az elvégzett vizsgálatok fejezetenkénti leírása

1. fejezet: A honvédelmi igazgatással kapcsolatos fogalmak tisztázása

A honvédelmi igazgatással kapcsolatos fogalmakat már több ízben – koronként és a politikai-biztonsági környezet figyelembevételével – meghatározták. Így e fejezetben elsősorban összefoglaltam és pontosítottam az általam megjelölt témaköröket. Nagyobb figyelmet fordítottam a területi katonai igazgatás és a katonai köz-igazgatás meghatározására, melynek során tovább finomítottam e fogalompár jelentéstartalmát, összetevőit.

2. Fejezet. A területi katonai igazgatási rendszer 1920. és 1945. között

Az időszak jelentősége indokoltá teszi annak vizsgálati felosztását. Ennek megfelelően e fejezetet négy részre osztottam, összegzett következtetéseit is ennek megfelelően taglaltam:

1. rész: A területi katonai igazgatási szervek megalakítása 1919-ben a szegedi ellenforradalmi kormány, pontosabban Horthy Miklós fővezérré történő kinevezése után vette kezdetét. A szervezés alapját a Osztrák-Magyar Monarchia területi beosz-

tása képezte, bár igen rövid idő alatt megkezdték annak átalakítását. Oka elsősorban a békefeltételek megismerés volt, illetve az a törekvés, hogy a haderőt, annak kiszolgáló illetve kiegészítő szervezetét átmentsék a békeszerződés aláírása utáni időkre. Ennek érdekében történtek a gyors átszervezések, átnevezések és egyes szervezetek ún. „átpolgárosítása”.

A békeszerződés aláírásáig a magyar katonai területi igazgatás háromszintű volt:

1. elsőfokú hatóság volt a járási (városi) nyilvántartóságok
2. másodfokú hatóság volt a vármegyei katonai parancsnokságok
3. harmadfokú hatóság volt a katonai körletparancsnokságok

Vizsgálva a területi katonai igazgatási szervezetek ténykedését, jól nyomon követhető feladatuk és munkavégzésük lényege: a haderő személyi szükségletének-, a feltételek biztosítása a hadsereg alaprendeltetéséből adódó feladatainak a végrehajtására. Külön kiemelném azokat a különleges körülmények között végzett feladatokat, ami a békeszerződés rendelkezéseinek megismerésétől a területi igazgatási szervezetek – a körletparancsnokságok kivételével – megszüntetéséig terjedt. A honvédelemről szóló törvénycikk véglegesítése után megszűntek azok a szervezetek, amelyek a haderő kiegészítését és a hadkötelesek nyilvántartását nyíltan végezhették. A rejtett szervek viszont nagyon alacsony hatékonysággal végezték az ezzel kapcsolatos feladatokat. Mindez kihatott a személyi és tárgyi szükségletek biztosítására, minőségére is.

Ugyanakkor jól tanulmányozható a katonai közigazgatás lényege is. 1919 közepétől – ha rövid időre is – két kormány is működött. Nem volt világos, hogy kinek a kezében van a közhatalom, rendelkezéseinek egyik kormány sem tudott maradéktalanul érvényt szerezni. A központi hatalom gyengeségéhez az is hozzájárult, hogy egyik sem rendelkezett fegyveres erővel. Ezt a helyzetet használta ki Horthy Miklós, amikor függetlenítette magát mindkét kormánytól és megszervezte a Nemzeti Hadsereget. Haladéktalanul hozzálátott a polgári közigazgatás újjászervezéséhez, a helyi közigazgatás kialakításához. A körletparancsnokok mellé ú.n. közigazgatási megbízottakat, majd később kormánybiztosokat nevezett ki, akik a közigazgatási feladatokat hajtották végre. A kormánybiztosok 1919. augusztus közepétől 1920. július végéig működtek, kezdetben – mintegy három hónapon keresztül – a budapesti kormánytól teljesen függetlenül.

Tanulmányozva az 1919-1922. február 7. közötti időszak történéseit, valamint vizsgálva a megjelent és a honvédséget érintő jogszabályokat és rendelkezéseket, feltártam, illetve bizonyítottam:

- hogy a területi katonai igazgatási szervek újjászervezése és működése alapvető fontosságú volt a nemzeti hadsereg megalakításában;
- tisztáztam a katonai kiegészítő parancsnokságok – a vármegyei katonai parancsnokságok – statisztikai hivatalok szervezeti- szervezési lépéseit, feladataikat a gyakran változó jogszabályi környezetben;
- rendszereztem az időszak területi katonai igazgatási hatóságok szintjeit.

2. rész: A tárgyalt időszak jellemzője a Szövetségek Közi Katonai Ellenőrző Bizottság (a továbbiakban **SZKEB**) jelenléte és fokozott ellenőrzése, az új kiegészítési rendszer életbe léptetése és működtetése, valamint az ennek hatására kialakított kényszerű intézkedések, szervezések bevezetése volt. Mindezek igen nagy hatással voltak a területi katonai igazgatási szervezetek működésére és létére is. A békeszerződés egyértelműen tiltotta fennmaradásukat és működésüket a honvédség hadrendjében, amit különböző átnevezéssel, átszervezéssel majd rejtéssel próbáltak el-

lensúlyozni. Rövid időre sikerült működésüket különböző szervezési intézkedésekkel biztosítani, azonban a rejtés időszakában tevékenységük hatékonyság egyre alacsonyabb lett, majd az 1924-25. évektől gyakorlatilag – mind a nyílt, mind a rejtett területi katonai igazgatási szervezetek – megszűntek, illetve a népgondozó kirendeltségek működésüket felfüggesztették. Szándékosan fogalmazom a felfüggesztést, hiszen véleményem szerint maga a szervezet megmaradt (ha csekély létszámmal is), hiszen 1924-től minden költségvetési évben az állami költségvetési törvényekben munkájuk fedezésére költségvetési tétellel rendelkeztek.

Ugyanakkor nyilvánvalóvá vált, hogy a toborzás – mint a hadkiegészítés új formája – egyáltalán nem tudja betölteni szerepét. A magyar királyi honvédség állandó létszámhiánnyal küszködött, amin még a bevezetett „K” toborzás sem tudott segíteni. A hadképes lakosság ózdkodott belépni a honvédség kötelékébe, továbbá a törvényhatóságok sem igazán érezték magukhoz közelállónak a toborzási feladatok végzését. Mindezek együtt rontották a toborzás hatékonyságát. Ezen nem segített a majd' végletekig fokozott propagandatevékenység és az időközben megnövelt ellátási és egyéb jóléti intézkedések sem.

Az időszak eseményeit vizsgálva:

- feltártam a területi katonai igazgatási szervezetek átszervezésének, rejtésének menetét, szervezeti felépítését;
- pontosan meghatároztam a körletparancsnokságok felszámolásának időpontját, valamint a vegyesdandárok katonai hatósági jogkörének kezdetét;
- bemutattam a toborzás, az új hadkiegészítési forma bevezetésére kiadott rendeletet, annak alapján a törvényhatóságok feladatait;
- bizonyítottam, hogy a népgondozó szervezetek – bár a törvényhatóságok szervezetén belül működött – valójában a hadkiegészítéssel foglalkozó szervezetek voltak;
- kitértem a SZKEB ellenőrzésének befejezés előtti ténykedésére és okaira.

3. rész: Ennek a periódusnak egyik legfontosabb mozzanata volt a közvetlen katonai ellenőrzés megszűnése, a SZKEB távozása Magyarország területéről. Mindez persze nem jelentett azonnali haderőfejlesztési kezdeményezést, sőt a honvédelmi miniszter figyelmeztetett a rejtési szabályok még szigorúbb betartására. A magyar kormány, de a katonai felső vezetés sem szerette volna, ha a békeszerződés rendelkezéseinek megsértése miatt a Szövetséges Hatalmak visszaállították volna a közvetlen katonai ellenőrzést. A honvédelmi miniszter ugyan könnyítéseket engedélyezett, de a kiadott rendeletei, intézkedései során kínosan ügyelt a látszatra, arra, hogy a haderő és az azzal kapcsolatos szervezési intézkedések a békeszerződés talaján állanak.

Ezeknek a rejtési szabályoknak a rendszere – főleg a '30-as évek elejétől – már nagymértékben gátolták a haderő minőségi és mennyiségi fejlesztését, végül a bledi szerződéssel a honvédelmi vezetés megszabadult ezektől a béklyóktól is. A szerződés aláírásától nyíltan is elkezdődhetett a Honvédség fejlesztése.

A területi katonai igazgatási szervezetek – főleg rejtett szervezetenként – folyamatosan végezték a hadkiegészítéssel kapcsolatos feladataikat. Alapvetően nem az elnevezésen volt a hangsúly, hanem feladataikon, végzett tevékenységükön. Nehézséget a szerteágazó ügymenet, egyes kérdésekben az alá-fölé rendeltségi viszony szövevényes formája okozott. Közeledve az 1939. évhez, a Teng szervezetek átalakításával, majd a katonai parancsnokságok és a bevonulási központok megszerzésével a honvédelmi vezetés megalapozta a már egységes kiegészítő parancsnok-

ságok felállításának lehetőségét, aminek jogszabályi hátterét az 1939. március 11-én kihirdetett honvédelmi törvény biztosította.

4. rész: A területi katonai igazgatás működésének új rendszere, a kiegészítő parancsnokságok megalakítása, a mérőldkönek számító Honvédelemről szóló 1939. évi II. törvénycikk elfogadásával vette kezdetét. Hatására a területi katonai igazgatás feladat- és szervezeti rendszere letisztult, kialakultak a katonai hatósági jogkörök fokozatai. Ezzel együtt az újonnan kialakított hadköteles nyilvántartás rendszere már biztosította a hadsereg egyre növekvő személyi-, információs, valamint egyéb, a harc megvívásához szükséges igényeit. Mindezeket túl a területi katonai igazgatás jelentős feladata volt a visszatért országrészek katonai közigazgatásának megszervezése, és az általuk végzett munka.

E fejezeti részben:

- bemutattam a területi (rejtett) katonai igazgatási szervezetek szervezeti változásait;
- feltártam a kiegészítő parancsnokságok megalakításának előzményeit, egyben bemutattam azokat a törekvéseket, amelyek az egységes hadkiegészítő szervezet megalakítását kísérte.
- tisztáztam, hogy a kiegészítő parancsnokságok csak a Honvédelmi törvény hatályba lépése után alakultak meg.
- meghatároztam a kiegészítő parancsnokságok felállításának pontos időpontját, tisztáztam annak körülményeit;

3. fejezet: A területi katonai igazgatási rendszer 1945-től a jelenlegi szervezeti rendszer kialakulásáig

A területi katonai igazgatás 1945. és 1955. közötti történetét elemezve megállapítható, hogy az időszak mozgalmas volt. Szervezeti felépítésük, igazgatási hatáskörök és számuk állandóan változásban volt. 1945-1955. között, tehát 10 év alatt a négyszintű területi katonai igazgatás az átalakítások sorozata után kétszintűvé vált. Az igazgatási szervezetek gyakorlatilag állandó átszervezések között végezték feladataikat. Ez kihatott munkavégzésük színvonalára, gátolta a megalapozott minőségi szakmai munkát. Ezzel együtt a hirtelen megnövekedett létszámszükséglet – párosulva a politikai vezetés tisztogatósi törekvéseivel, valamint a „megbízható” munkások beosztásával – felhígult a területi katonai igazgatási szervezetek állománya. Mind általános műveltség, mind katonai szakmai szempontból is képzetlen személyek foglalták el a honvédség hadkiegészítése szempontjából oly fontos beosztásokat.

Az 1955-ös év jelentős fordulópontra volt a területi katonai igazgatási szervezetek történetében. Megszűnt a több évtizedes hagyományokkal rendelkező és a területi parancsnokságokra épülő katonai hatósági rendszer. A kialakított új szervezeti rend már igyekezett követni a polgári közigazgatás rendszerét. Ezt annál is inkább kellett követnie, hiszen a területi katonai igazgatás feladatainak zömét csak azzal együttműködve volt képes megoldani. Mégis, a polgári közigazgatás átszervezését egy esetben megelőzte a területi katonai igazgatási szervek átalakítása. A járási hivatalok megszűnése előtt alakult ki az egyszintű területi katonai hatósági rendszer, a megyei hadkiegészítő parancsnokságok rendszere. Ez a rendszer – kisebb átszervezések, feladatbővítések és esetenként elvonások mellett – gyakorlatilag változatlanok. Megfelelő szinten hajtotta végre a törvényben meghatározott feladatait, munkájában még a '90-es évek létszámcsökkentési hulláma sem okozott fennakadást, színvonalcsökkenést.

Zavart csak a hivatásos hadsereg kialakításának programja, valamint a polgári közigazgatás regionalizációs elképzelései, annak kialakítási bizonytalansága okozott működésében. Nehezen kezelhető helyzetet teremtett az a tény, hogy egyazon szervezeten belül élt és működött két olyan szervezeti elem, ami mindkettő a haderő személyi szükségletének biztosításáért volt a felelős.

Figyelemmel az 1945-1955. közötti fejleményekre:

- bemutattam a területi katonai igazgatási szervezetek megfeszített munkáját, melyet az újjáalakuló honvédség érdekében tettek;
- ismertettem a területi katonai igazgatási szervezetek szervezeti és szervezési változásait;
- pontosítottam a területi katonai igazgatási szervezetek átalakítási, illetve a különböző szintű katonai hatósági elem megalakítási és átszervezési időpontjait;
- tisztáztam a népmozgalmi nyilvántartók, valamint az alsófokú katonai nyilvántartók szerepét, feladataikat.

Továbbá elemezve az 1955. utáni eseményeket:

- bemutattam a kerületi parancsnokságok megszűnésének körülményeit, annak menetét és a szervezési időszakot;
- vizsgáltam a területi katonai igazgatás új szervezeti elemét a toborzást, amely még önálló elemként nem szerepelt a területi katonai igazgatás szervezeti elemei között;
- ismertettem a megyei hadkiegészítő parancsnokságok megalakulásának körülményeit, a jelenlegi szervezeti rendszer kialakulását.

4. fejezet: A katonai közigazgatás a „visszatért” országrészekben

A területi katonai igazgatás háború előtti nagy kihívása volt a visszatért országrészek katonai közigazgatásának megszervezése, működési feltételeinek biztosítása, a polgári közigazgatás bevezetésének előkészítése.

Mindezt egy olyan átmeneti időszakban, amikor folyamatban volt a területi katonai igazgatás újjászervezése (kiegészítő parancsnokságok megalakítása), majd átalakítása. Ugyanakkor tény, hogy a visszatért országrészekben folytatott katonai közigazgatás által elkövetett hibák, valamint a „túlbugzó” egyéni ambíciók sok esetben gátolták a katonai közigazgatás munkafolyamatait, rontották megítélésüket.

Mindezek ellenére ezen időszak egyik fontos tettének a visszatért országrészek katonai közigazgatása által végzett feladatokat ítélem. A területi katonai igazgatás által felállított katonai közigazgatás Kelet-Magyarországon és Észak-Erdélyben három hónap alatt, Délvidéken pedig négy hónap alatt olyan helyzetet teremtett, hogy a polgári közigazgatás akadálytalanul megkezdhette feladatát. A katonai közigazgatás emellett végezte a katonai igazgatási feladatokat is, vagyis a hadköteles lakosság összeírását, majd sorozását, valamint a bevonultatásokat.

E fejezeti részben:

- rendszereztem a visszatért országrészekben bevezetett katonai közigazgatás felállításának ütemeit, feladatait;
- bemutattam szervezeti felépítésüket

5. fejezet: A katonai nyilvántartás rendszere és változásai 1920-tól napjainkig

Ebben a fejezetben kiemelten és részletesen tárgyaltam a katonai nyilvántartás állapotát, helyzetét és változásait. Ezt a szakterület jelentősége indokolta. Hiszen nyilvánvaló, hogy a megfelelően kezelt és vezetett katonai nyilvántartás nélkül a hadki-

egészítési feladatokat nem lehet a kívánt szinten végrehajtani. Csak a jelentőségének megfelelően kezelt és támogatott katonai nyilvántartás tudja rendeltetését betölteni.

Ennek fontosságát, annak súlyát mutatja az is, hogy minden főbb szervezési időszak alatt a haderőszerkezési folyamatokat minden esetben a katonai nyilvántartás megszervezésével, annak rendbetételével kezdték. Így volt az I. és a II. világháború után, a trianoni békediktátum rendelkezéseinek törvénybeiktatását követően, majd a fegyverkezési egyenjogúság kivívása után is. De különös jelentőséggel bír a rejtés időszaka alatt megkísérelt népmozgalmi és a katonai nyilvántartás vezetése, fenntartásának erőfeszítései. Nincs és nem lehet olyan indokot találni, ami a jelenleg vezetett és működtetett katonai nyilvántartás elsorvasztását, esetleg felszámolását igényelné.

A katonai nyilvántartási rendszer tárgyalása során:

- bemutattam a katonai nyilvántartást kezelő, vezető szervezetek változásait, ténykedésüket;
- bizonyítottam, hogy a hadseregszervezést, az emberanyag biztosítását nem lehet hadköteles nyilvántartás kiiktatásával végezni;
- tisztáztam az egyes időszakokban vezetett nyilvántartás rendszerét, a nyilvántartott hadkötelesek körét
- felhívtam a figyelmet arra az alapvető tényre, hogy semmilyen hadsereg nem nélkülözheti a pontos és a kellő alázattal kezelt katonai nyilvántartást.

6. fejezet: A területi katonai igazgatás egy lehetséges új szervezeti felépítése, feladatai

A területi katonai igazgatás gyökeres átalakítás előtt áll. Az önkéntes (professzionista) haderő már nem igényli a tömeghadsereg emberanyag-biztosítás filozófiájára alapozott hadkiegészítési rendszert. Kikerülhetetlen és szükséges a rendszer azonnali és gyökeres átalakítása. Ezt az átalakítást minden elemében az új követelményekhez kell igazítani, vagyis messzemenőig figyelembe kell venni a Magyar Honvédség új típusú feladatait, a biztonsági környezet kihívásait, valamint azokat a közigazgatási változásokat, amelyek befolyással bírnak a honvédelmi-, és azon belül a területi katonai igazgatásra.

A kormányzat által deklarált és 2004 év végére bevezetett önkéntes személyi kiegészítési rendszer merőben új gondolkodást, végrehajtási technikát igényel a szakterület dolgozóitól. Előtérbe kerül a humán erőforrás-gazdálkodás jellemzőit alkalmazó, kreatív és sokoldalúan képzett katonai igazgatási szakember.

Javaslatomat is ezek figyelembevételével tettem meg, egyben kiemelve, hogy elsősorban a régiókialakítású területi katonai igazgatási szervezetet tartom a megfelelő szervezeti rendszernek. Csak remélni tudom, hogy e nagymúltú katonai szakigazgatási rendszer még további jövő előtt áll, hiszen bebizonyította, hogy mindig és minden helyzetben és körülmények között tudott alkalmazkodni a megváltozott viszonyokhoz, képes volt feladatát minden esetben végrehajtani.

Ebben a fejezetben:

- ismertettem a területi katonai igazgatás jelenlegi feladatait;
- összegeztem a közigazgatás regionalizációjával kapcsolatos ismereteket, bemutattam a területi katonai igazgatás regionalizációjának kialakítását, amely a toborzó központok kialakításával vette kezdetét;
- javaslatot tettem a területi katonai igazgatás új rendszerének kialakítására, szervezeti elemeire.

- kitértem a jövő katonai igazgatási szakember képzettségi- és ismeret-szintjének fontosságára

5. Összegzett következtetések

A területi katonai igazgatási szervek hosszú működésük során talán a legjelentősebb átalakulásukat kezdik meg és élik át a közeli jövőben. Ez az átalakulás eltér minden eddigitől, nagysága és minősége talán a trianoni békeszerződés utáni változással lehetne összevetni. Azonban a különbség mégis óriási: Akkor a kényszer alakította a haderőt és így a hadkiegészítő parancsnokságok szervezetét és feladatait, ma a társadalmi és a politikai akarat, illetve ezzel együtt természetesen a megváltozott biztonsági környezet.

A hadkiegészítés jelenlegi rendszere a tömeghadsereg kiegészítésére szerveződött, intézményi és eszközrendszere egyre nehezebben képes a megváltozott körülményekhez igazodni. Változott a hadkiegészítő parancsnokságok szervezete is. A katonai felső vezetés a hivatásos haderő személyi szükségletének biztosítása érdekében létrehozta a toborzó szervezeteket, amelyek a megyei hadkiegészítő parancsnokságok szervezeti elemeiként szerveződtek, mint toborzó osztályok, illetve toborzó irodák.

Ha megvizsgáljuk a területi katonai igazgatási szervezetek több, mint 80 éves történetét, joggal állapíthatjuk meg, hogy munkájuk meghatározó volt a haderő fenntartásában, a személyi- és az anyagi eszközök biztosításában.

Megalakulásuktól kezdve feladatuk gyakorlatilag változatlan volt, eszközeik, módszereik azonban változtak, mindenkor igazodtak a kor politikai és katonai környezetéhez.

Összegezve és összefoglalva az általam legfontosabbnak ítélt tapasztalatokat, a területi katonai igazgatási szervezetek működésük során:

- feladatukat hatékonyan csak a polgári közigazgatással karöltve tudta végezni;
- szervezeti elemei – nagysága, tagoltsága – mindenkor a végrehajtandó feladat mennyiségétől, formájától függött;
- a honvédelmi miniszternek mindenkor intézkedési joga volt – ugyan egyetértésben az érintett szakminiszterekkel – a különböző polgári igazgatási és gazdasági szervezetek felé;
- a területi katonai igazgatási szervezetek csak az utóbbi 15 évben vonultak ki az ifjúság honvédelmi oktatási-nevelési kötelezettség alól;
- mindenkor – kivéve a rejtési időszak alatt – a területi katonai igazgatási szervezetek hatósági jogkörrel rendelkeztek, valamilyen fokú hatósági jogkört gyakoroltak;
- szerepük a illetékességi területükön meghatározó volt, társadalmi, katonai és hatósági tevékenységük – elsősorban az érintett polgári lakosság körében – mindig az érdeklődés előterében volt.
- A trianoni békediktátum előírásainak megfelelően kialakított és kizárólag az önkéntességre alapozott személyi kiegészítési rendszer – amely ezidáig az egyetlen volt a Magyar Honvédség történetében - tapasztalatai azt mutatják, hogy csak a kellő jogszabályi háttérrel támogatott és megfelelő pénzügyi, szociális és ellátó rendszer kialakítása esetén hatékony és eredményes.

Mindezekon túl jelentős szerepet játszik a honvédség imázsának alakításában. Tovább – mivel a Honvédség az ország egyik legnagyobb munkaadójává válik –

mint területi (dekoncentrált) katonai igazgatási szerv, meghatározó tényezővé lép elő a térség munkaerő piacán, szerepe felértékelődik a munkanélküliség csökkentésében.

6. Ajánlások

A területi katonai igazgatás feladatainak összetétele túlhaladott, szervezeti rendszere elavult. A már végelegessé vált kormányzati döntésnek megfelelően 2004. novemberében leszerel az utolsó sorkatona, így tovább már nem odázható a szervezatkorszerűsítés. A hatékony és megalapozott szervezetátalakítást – ami egyben új feladat meghatározást is követ - haladéktalanul meg kell kezdeni. Ennek megalapozott menetére az alábbi ajánlást, valamint javaslatot teszek:

- ✓ kerüljön létrehozásra egy szakértői csoport, amely a feladatok részletes számbavételét végrehajtja a hatályos jogszabályok, valamint a honvédségre vonatkozó OGY- és Kormányhatározatokban lefektetett elvek figyelembevételével;
- ✓ a szakmai munkába kerüljenek bevonásra a szakterület elismert kutatói, a Nemzetvédelmi Egyetem szakterületének oktatói, valamint a területi katonai igazgatás gyakorlati munkáit végző szakemberei;
- ✓ a szakértői csoport tegyen javaslatot az új területi katonai igazgatási szervezet létrehozására, szervezeti felépítésére;
- ✓ az új területi katonai igazgatási szervezet szervezeti felépítése legyen összhangban a közigazgatás szervezeti rendszerével, létszáma legyen arányban a végrehajtandó feladatokkal;
- ✓ iroda- és a számítástechnikai ellátást a közigazgatás várható fejlesztésével összhangban kell végrehajtani, egyben be kell tagozódni annak szervezeti- és ügyfélszolgálati rendszerébe;
- ✓ meg kell őrizni a területi katonai igazgatás eddigi eredményeit, azokat hasznosítani kell a későbbi szervezetépítésben;
- ✓ mint nagymúltú katonai szakigazgatási szervezet által végzett feladatok, azok körülményei, nehézségei és tapasztalatai, kerüljenek oktatásra a katonai tanintézeti képzésben.

7. Új tudományos eredmények

Az értekezésem témájában végzett kutatómunka, azok rendszerezése és elemzése alapján doktori értekezésemben az alábbi tudományos eredményeket fogalmazom meg:

- a) Széleskörű levéltári kutatómunka alapján FELTÁRTAM a területi katonai igazgatási szervezetek hiteles történetét, MEGHATÁROZTAM működési szakaszait, valamint PONTOSÍTOTTAM a különböző katonai hatósági szintek változásait. Ezzel együtt MEGHATÁROZTAM a rejtési időszakban a katonai kerületi parancsnokságok felszámolásának időpontját, a vegyesdandárok katonai igazgatási hatósági jogkörének kezdetét;
- b) FELTÁRTAM és BEMUTATTAM, valamint pontosan MEGHATÁROZTAM a területi katonai igazgatás alapvető szervezetének számító hadkiegészítő parancsnokságok megalakításának körülményeit, időpontját a rejtési időszak megszűnése után.
- c) Részletesen FELTÁRTAM, BEMUTATTAM és ELEMELTEM a hadköteles nyilvántartás kialakítását, változásait a különböző időszakok nyilvántartási rendszerét. BEBIZONYÍTOTTAM, hogy a hadkiegészítés, a haderőszerve-

zés alapja a pontos és folyamatosan vezetett, karbantartott katonai nyilvántartás;

8. Az értekezés felhasználhatósága

Értekezésem felhasználását az alábbi területen tartom lehetségesnek.

- a) A területi katonai igazgatási szervek felépítése, feladata – a honvédelem stratégiai felülvizsgálat során – változás előtt áll. Javaslatommal egy lehetséges új típusú szervezeti felépítést mutatok be. A konzultációk során érvényesíteni kívánom a kutatásaim során szerzett eredményeket, a szakterületen eltöltött több évtizedes munka tapasztalatát.
- b) E mellett a területi katonai igazgatási szervek története a ZMNE megfelelő tanszékén az oktatásban kaphat helyet, így a
 - haderőszervezési és hadkiegészítési-;
 - jogi- és a
 - hadtörténelem tanszékeken.

Veszprém, 2004. augusztus 4.

Földesi Ferenc alezredes